

Др Чедомир М. Лучић
Историјски институт, Подгорица

НЕКИ РАЗЛОЗИ У ПРИЛОГ ДЕИДЕОЛОГИЗАЦИЈЕ ИСТОРИЈЕ

Кад су, прије десетак година, познаваоци историјске науке на скупу у Аранђеловцу, први пут у тада социјалистичкој Југославији, јавно проговорили да се историја не може и не смије „тотално и ропски“ подређивати идеологији, било је то право изненађење.

Деценијама поступно убризгавани страх од постојеће владалачке екипе (и њихових послушника у свим порам друштва) био је надвладан. Учитељици живота очи се развезаше, логичко-чињенички разум поврати те поче да се отима из присилног загрљаја са, тада важећим, политиканством.

Истина, бојазан и од „праха“ до тог времена „ненадмашног великана Броза“ (како је вербално представљен) није била коначно престала. Комунисти су, ако и лицемјерно, узвикивали: „Тито је у нама“!, да би се и његов лични познаник Митја Рибичич запитао: „Да ли је Тито стварно мртав“?

Но, није више било толико јаке чизме чији би звекет заставио продор нових сазнања и историјске истине.

Тек се онда можемо замислити кроз какве су тешкоће пролазили тумачи историје који су је морали дозирали интерпретирати.

Направимо ли само летимичан поглед на тај период, уочићемо да су програми и планови наставе историје (на свим степенима школовања) били тако конципирани да се кроз иначе ограничено мали фонд часова приоритет у сваком погледу давао најновијој, посебно нашој такозваној „револуционарној“ историји.

До школске реформе 1959. године нпр. о ранофеудалним српским државама — Дукљи и Рашкој, у основној школи било је предвиђено 6 наставних јединица, о држави Немањића до

њеног распада 7, а о појединим државним цјелинама (насталим на просторима Душанове царевине) још 8.

Упоређења ради са најновијом историјом узели смо једну од тада званих „епопеја рата“ Сутјеску, о којој се излагало (заједно са прелазом преко Неретве) 1 час.

Каснијим измјенама и допунама (сувишно је и напомиња-ти колико их је било) поступно је долазило до сажимања на једној и проширивања на другој страни. То је ишло дотле да је обрада немањих државе до пада Србије под турску власт (дакле скоро три столећа) са ранијих 7 сведена на само 1 час.

Можда и саркастично, упитајмо се да ли је за толико времена могуће, зрелом човјеку (са концентрисаним памћењем) непогрешиво упамтити имена десет људи са којима би се (први пут) сусрео, а немоли 10 владалаца из поменуте династије и свим (ма и укратко) пратећим догађајима која су више деценија послјије њих настајала.

Међутим, док је овдје настава историје тако маргинализована, на другом крају (у најновијој) дешавало се обрнуто. Умјесто 1 часа о Неретви и Сутјесци за излагање су одређена три (1 о Неретви и 2 о Сутјесци).

Идеолошким захватима, значи, требало нам је уградити и пејсмекерски ритам у историјском памћењу који је морао досезати до 1941. године посебно.

Ипак, слабије би било мјесто приговору да и тај дио новије историје није интерпретиран (у најмању руку) површно и искључиво црно-бијелом техником.

Зар је, рецимо, требало чекати закашњеле мемоаре увријеђеног пролетерског команданта Коче Поповића да се открије истина о много чему, па и о Неретви, Сутјесци итд., а да и не говоримо о врским научницима који су безнадежно сједјели и сиједјели, очекујући вакад кад ће изнијети дјело на видјело?

А морало је тако бити — „тако већ никако“!, што би Његош рекао.

Прелистамо ли мало штампу или (ако и летимично) за-виримо у дио документације која се односи на просвјетне извјештаје из тог нашег мало пређашњег (не знам смијем ли тврдити пређашњег свршеног) времена, све ће бити јасније.

Од низа издвојених примјера узех овај, али намјерно (бар за сад) без детаљисања.

Не тако далеко 1962. године, у једној никшићкој школи, млади и поуздани наставник историје (раније одличан студент) држећи предавање о Стефану Немањи и његовом сукобу са богумилама, објашњавао је, истовремено, и тај покрет, поменувши да су једино задржавали молитву „Оче наш“.

Те ријечи, по његовој несрећи, биле су одмах предмет дугих дискусија у општинском комитету, да би се расправа одвијала и по свим подружницама на терену.

Из записника са једног таквог састанка у Грахову (од маја поменуте године) види се да му је присуствовао главом секретар општинског комитета (који је званично имао само четири разреда основне школе). И сам разгоропађен тим поступком „недисциплинованог“ историчара, изговорио је тако рећи наредбодавно: „Таквим наставницима треба цијепати дипломе“!

Органи гоњења и инспекцијске службе извршиле су вишедневни преглед у школи и установиле да се не ради о предавању које „подрива друштво“ већ само о случајном „искакању“ изван програмских садржаја.

Јануара 1963. године (дакле 9 мјесеци иза тога) на скупу просвјетних радника Никшића ово је у уводном предавању исте комитетске особе истицано као „озбиљна“ опомена свима да се слично не би поновило.

Али, не идимо даље. Погледајмо јануарске експозее (1972. године) за општину Никшић и за Црну Гору да бисмо закључили колико је и испод каквог оклопа могла вирити истина која није била идеолошки „рафинирана“.

Један историчар се оптужује да „није члан ни једне политичке организације, а да још није смијењен ни са дужности директора школе“. На другом мјесту (такође у експозеу) износи се име (опет по несрећи наставника историје) уз нагласак да „изражава нетрпељивост према хрватској нацији а један његов друг из просвјете покушава да рехабилитује четништво“.

О овоме је писала и београдска „Политика“ од 14. јануара поменуте године, као и још неки листови.

Трагајући за тим и сличним примјерима, аутор ових редака је сазнао да је „жигосани“ наставник у вези са хрватским МАСПОКОМ рекао: „Бојим се да то нема дубље коријене у хрватској нацији“.

Но, било како било, основно је да све говори између каквих Сцила и Харидба су морали да се довијају они којима је лежала на души истина без окова и предрасуда.

Према томе, системска самоодређеност водећег апарата поставила је „темеље“ на којима се све „заснивало“, па и настава историје.

Стога су и занемарљиве особе које су вршиле улогу друштвених Лојола тога доба. А докле нас је то у историјској науци водило најбоље ће нам рећи тада призната програмска књига за област методског прилаза историји која се зове: „Настава повијести“ или „Специјална дидактика“.¹

Да је заиста „специјална“ довољно говори одјељак. „Одгој југословенског социјалистичког патриотизма“.

Зар треба читати даље од наслова?

Патриотизам и друштвени поредак ту се стављају у исту раван, па би, према томе, данас, кад нема социјализма, требало

¹ Издавач: Педагошко-књижевни збор, Загреб 1961.

да нема ни патриотизма. Основна улога историје тамо је да се ученици „одгајају идејно-политички“.

Зар онда, здраворазумски гледано, не можемо донијети закључак да се тада свака лакше могао бавити историјом него онај ко је био оквалификован за то. Лакше, јер је мање из тог подручја знао, па и мању одговорност имао према сопственој научној савјести.

И на крају, ако и неважан, детаљ који говори колико је и најновија историјска (условно речено) наука била подложна даху политичких пертурбација и манипулација.

Једном наставнику историје (име познато аутору овог текста) десила се посебна непријатност приликом држања једног предавања, али детаљ из других разлога заслужује пажњу.

Наиме, промјеном програма, одмах иза смјене Ранковића, ученик је на часу историје, говорећи о београдским ратним данима, са одушевљењем истицао подвиге овога већ одбаченог хероја. Наставник преплашен, не сјетивши се да је у питању понављач, запита: „Ко ти је и кад то рекао?“ — „Ви прошле године!“ слиједио је одговор. Предавач, слеђен од страха, упозори: „Добро, али то сад није важно. Програм се промијенио“.

Овај примјер више илуструје колико је политичке схоластике било унесено у ову наставну област гдје је то режиму било потребно тако да је личила више на све него на историју, а њени интерпретатори, његошевски казано, бјеху „Мрђени Несрећниковићи“.

Dr. Čedomir Lučić

CERTAINES RAISONS EN FAVEUR DE LA SUPPRESSION DE L'IDEOLOGIE DE L'HISTOIRE

— Résumé —

L'auteur constate que même par un examen superficiel de la documentation des archives on prouvera que la politique était maître de la science et que l'interprétation de l'histoire dans les écoles (et en général) était subordonné (jusqu'à quelques années) à la doctrine titoïste — dictatoriale. Ainsi, l'histoire, institutrice de la vie était devenue son esclave.